Coordination (2)

KONINKRIJK BELGIE.

ROYAUME DE BELGIQUE.

ADVIES VAN DE RAAD VAN STATE.

AVIS DU CONSEIL D'ETAT.

De RAAD VAN STATE, afdeling wetgeving, tweede kamer, de 19e maart 1960 door de Minister van Middenstand verzocht hem van advies te dienen over een voorstel van wet betreffende de concessies van alleenverkoop, heeft de 6e mei 1960 het volgend advies gegeven :

Le CONSEIL D'ETAT, section de législation, deuxième chambre, saisi par le Ministre des Classes moyennes, le 19 mars 1960, d'une demande d'avis sur une proposition de loi sur les concessions de vente exclusive, a donné le 6 mai 1960 l'avis suivant :

INLEIDING.

Om de juiste draagwijdte van het wetsvoorstel te belichten, is een korte uiteenzetting nodig betreffende:

1° de drijfveren die de betrokken personen ertoe brengen een overeenkomst van alleenverkoop aan te gaan ;

2° de essentiële elementen zowel van de bestaande regeling als van de voorgenomen amendering.

I.

Om de afzet van een bepaald artikel te bevorderen, trachten sommige producenten of groothandelaars, door een reeks van privaatrechtelijke contracten, de markt van het artikel zo te organiseren, dat een aantal voortverkopers voor een bepaald gebied de "alleenverkoop" van het artikel bekomen. Dit betekent dat de cliëntele van een bepaalde streek zich in feite het artikel alleen zal kunnen aanschaffen bij de voortverkoper die voor die streek is aangeduid.

Het valt onmiddellijk op dat dit systeem grote voordelen kan opleveren voor de voortverkoper "aangezien hij niet met concurrenten heeft af te rekenen". Die voordelen verschaffen evenwel aan de verkoper de mogelijkheid om van zijn medecontractant gunstige voorwaarden af te dwingen.

.../...

Het contract van alleenverkoop aangegaan door twee onafhankelijke handelaars of handelsvennootschappen komt doorgaans hierop neer :

1° de concessiegever verplicht zich :

a) aan de concessiehouder bepaalde artikelen te leveren voor de voortverkoop aan een bepaalde cliëntele ;

b) zelf het artikel niet direct aan die cliëntele ; noch aan een ander voortverkoper te leveren, dan onder de uitdrukkelijke voorwaarde dat deze laatste niet aan die cliëntele zal leveren ;

2° de concessiehouder, die in eigen naam en voor eigen rekening het geleverde artikel aan de hierboven bedoelde cliëntele voortverkoopt, verplicht zich doorgaans een minimum hoeveelheid koopwaar af te nemen en niet te verkopen aan de cliëntele, toegekend aan een ander concessiehouder.

Om aan zijn eerste verplichting te voldoen, zal, naar gelang van de omstandigheden, de concessiehouder gehouden zijn de markt te prospecteren, voor een minimum van publiciteit te zorgen, geen artikelen van concurrerende ondernemingen te verkopen, een eigen aangepaste verkoopsorganisatie aan te legen, met toonzalen, verkoopkantoren, een minimum technische uitrusting, voldoende personeel, enz.

Artikel 2, derde lid, van het ontwerp van wet op de handelsvertegenwoordigers (Senaat, 1958-1959 Doc., nr 313) beschouwt het bezit van een eigen verkoopsorganisatie als een essentieel element dat de concessiehouder van de "tussenpersonen" in de handel onderscheidt.

.../...

Een dergelijke overeenkomst brengt naast voordelen, ook risico's mede.

Voor de concessiegever ligt het risico onder meer in het feit dat het succes van de verkoop in een bepaalde streek afhankelijk wordt van de inspanning en de trouw van een enkel persoon, de concessiehouder.

Voor de concessiehouder bestaat het risico onder meer in het feit dat het wegvallen van het verkoopmonopolie het stopzetten van de bedrijvigheid van zijn onderneming tot gevolg kan hebben.

De contracten kunnen worden aangegaan voor een bepaalde of voor een onbepaalde duur.

Het wetsvoorstel heeft enkel de contracten van onbepaalde duur tot voorwerp en wil een regeling invoeren tot bescherming van de concessiehouder.

II.

In de huidige stand van de wetgeving zijn het de regelen van het gemeen recht van de verbintenissen die de contracten van alleenverkoop beheersen : het staat iedere partij vrij om bij het sluiten van het contract de voorwaarden te bedingen volgens welke het contract een einde zal nemen; ontbreken zodanige voorwaarden, dan is het gemeen recht van toepassing.

.../...

Volgens het gemeen recht kan, wanneer het contract voor onbeperkte duur is aangegaan, iedere partij, in principe, aan het contract onmiddellijk een einde maken. Die toestand kan echter aanleiding geven tot onbillijke gevolgen. Om die reden heeft de rechtspraak naar de meest passende middelen gezocht om die onbillijkheid te verhelpen. Algemeen wordt thans aangenomen dat abusieve opzegging aanleiding kan geven tot schadeloosstelling.

Als abusieve opzegging wordt beschouwd de opzegging die alleen tot doel heeft de tegenpartij te schaden of zich de voordelen toe te eigenen die de vrucht zijn van de inspanning van deze laatste (1).

Een nog alleenstaande rechtspraak, gesteund door een deel van de rechtsleer, meent zelfs een stap verder te moeten gaan en te mogen steunen op een opzegging, gedaan in strijd zowel met "de correctheid en de billijkheid als met de geest van de tussen partijen gesloten overeenkomst", om schadeloosstelling toe te kennen (2). Zodanig zou ook zijn een opzegging die aan de andere partij een schade berokkent die in kennelijke wanverhouding staat tot het geringe voordeel dat de opzeggende partij uit de verbreking van het contract kan halen (3).

.../...

- -

(1) Rechtbank van koophandel, Brussel, 14 oktober 1958, J.C.B., 58/344.

(2) Hof van beroep, Gent,16 januari 1956,Revue crit.jur.belg. 1957, 310 - R.DEKKERS, noot, eod.loc.,316.

(3) R.DEKKERS, ibid.

III.

Het wetsvoorstel gaat uit van de gedachte dat de regeling van gemeen recht betreffende de beëindiging van een concessie van alleenverkoop gesloten voor onbepaalde duur, ondanks de regelen die in de rechtspraak doordringen, geen voldoende waarborgen biedt voor de concessiehouder.

Het blijkt ook uit te gaan van de gedachte dat bij het sluiten van het contract de handelaar die de alleen-vertegenwoordiging tracht te bekomen, niet bij machte is om voor zich voldoende waarborgen betreffende de beëindiging van het contract te bedingen, juist omwille van de grote voordelen die aan het bekomen der concessie kunnen verbonden zijn en van de concurrentie die voor het bekomen van de alleenverkoop van bekende merkartikelen bestaat. Het wetsvoorstel leidt hieruit af dat het aangewezen is dat de wetgever deze partij terzijde staat door bijzondere regelen betreffende de beëindiging als dwingend recht op te leggen (artikel 7).

In dezelfde gedachtengang tracht het voorstel de wetsontduiking, die bestaat in het afsluiten van het contract onder een voor de concessiehouder minder gunstige vreemde wetgeving, te ondervangen (artikel 6).

De middelen die het voorstel aanwendt om voor de concessiehouder een gunstiger rechtsverhouding tot stand te brengen, zijn de volgende :

.../...

1° een opzeggingstermijn moet worden in acht genomen (artikel 3) ;

2° de concessiegever die het contract verbreekt of de verbreking uitlokt, moet aan de concessiehouder een reeksvergoedingen betalen, namelijk :

a) een vergoeding wegens blijvende aanwinst van cliëntele (artikel 4) ;

b) een vergoeding wegens door de concessiehouder gedane kosten die de concessiegever na het verbreken van het contract mochten ten goede komen (artikel 5, eerste lid) ;

c) een vergoeding als compensatie voor de opzeggingsvergoedingen door de concessiehouder te betalen aan de personeelsleden die hij, ingevolge de opzegging der concessie, moet afdanken (artikel 5, tweede lid).

Alzo strekt het voorstel ertoe, ten voordele van de concessiehouder, aan het contract meer stabiliteit te verlenen.

+

+ +

.../...

ALGEMENE BEMERKINGEN:

1° Ofschoon de toestand van de hier bedoelde concessiehouders niet dezelfde is als die van de tussenpersonen in de handel, is het wenselijk te wijzen op de pogingen die thans worden gedaan om die tussenpersonen waarborgen te verlenen.

In zover aan deze tussenpersonen de hoedanigheid van bediende toegekend kan worden, strekt het ontwerp van wet op de handelsvertegenwoordigers (Senaat 1958-1959, Doc. 313) tot het uitwerken van een aangepaste regeling. De niet-bedienden worden echter uitdrukkelijk door artikel 2 van dit ontwerp van de voorgenomen regeling uitgesloten.

Onderhavig voorstel tracht die uitsluiting, wat de concessiehouders betreft (artikel 2, derde lid, van het ontwerp op de handelsvertegenwoordigers), ten dele goed te maken.

De toestand integendeel van de belangrijke categorie der autonome vertegenwoordigers die, in tegenstelling met die van de concessiehouders, wel door de wetgeving der ons omringende landen beschermd worden, blijft buiten het bereik van het voorstel, zodat de uitsluitingsbepaling van artikel 2, tweede lid, van het ontwerp op de handelsvertegenwoordigers zijn volle kracht behoudt.

2° Zoals reeds hiervoren werd uiteengezet, strekt het wetsvoorstel ertoe de concessiehouder tegen de concessiegever te beschermen en aan het contract van alleenverkoop grotere stabiliteit te verzekeren. Dit resultaat kan slechts worden bereikt door beperking van het beginsel van de wilsautonomie, dat ten grondslag ligt aan het contractenrecht.

.../...

Deze strekking is in ons recht voorzeker geen nieuwigheid. Nieuw is nochtans het feit dat de strekking uitgebreid wordt tot een gebied waarop tot nog toe aan partijen de ruimste vrijheid bij het contracteren werd gelaten.

In onderhavig voorstel immers wordt er naar gestreefd de betrekking tussen twee handelaars of handelsondernemingen met betrekking tot hun handel te stabiliseren. De concessiegever wordt gedwongen - door de opzeggingstermijn, maar vooral door afschrikkende vergoedingen - om een bepaalde soort van organisatie van zijn handelsbedrijvigheid te handhaven en meer bepaald de handelsbetrekkingen met een ander handelaar voort te zetten.

De gelijkenis tussen de stabilisering van de betrekkingen tussen concessiegever en concessiehouder met de stabilisering die nagestreefd wordt in de verhouding tussen werkgever en werknemer is opvallend.

De werknemer evenwel hangt voor zijn levensonderhoud normaal af van zijn dienstbetrekking met de werkgever. Die afhankelijkheid bepaalt zijn sociaal-economische inferioriteit die hem belet als gelijke en dus als vrije medecontractant op te treden.

Sommige,maar zeker niet alle, concessiehouders kunnen min of meer in een economische afhankelijkheid tegenover hun concessiegever komen te staan, die in feite misschien niet beter is dan die van een bediende. In een dergelijk geval kan de uitbreiding der beginselen der sociale wetgeving tot de betrekkingen tussen handelaars worden bepleit. Het is echter uiterst moeilijk criteria aan te geven die precies onder de handelaars degene aanduiden waarvan de sociaal-economische positie in feite niet verschilt van die van een werknemer.

Niettegenstaande het gebrek aan dergelijke criteria, de beginselen der sociale wetgeving toch toepassen op de betrekkingen tussen handelaars, leidt ertoe dat de wetgever in de meeste gevallen partijen in bescherming neemt die niet alleen in rechte, maar ook in feite elkaars gelijken zijn en dus in staat zijn zelf, zonder tussenkomst van de wetgever, hun belangen doelmatig te verdedigen.

Anderzijds is de strekking der sociale wetgeving,natuurlijke personen te beschermen tegen de vernietigende gevolgen die een wegvallen van hun economische bestaansmiddelen kan medebrengen. Men kan zich echter moeilijk voorstellen dat sociaalrechtelijke beginselen worden uitgebreid tot rechtspersonen, namelijk handelsvennootschappen.

In het voorstel wordt echter tussen de concessiehouders geen grens getrokken : zij worden allen, zonder uitzondering,beschermd.

Men staat hier ongetwijfeld voor een verreikende innovatie in het handelsrecht, waarvan het beginsel ongetwijfeld nog voor ruimere toepassing vatbaar is. Immers, telkens in het economisch verkeer een persoon of onderneming het voordeel heeft een grote bedrijvigheid te kunnen ontwikkelen dank zij de samenwerking met een economisch sterke medecontractant, kan een plotselinge onderbreking

.../...

van de handelsbetrekkingen zich voordoen en derhalve, op grond van het hiervoren vermeld beginsel, het nut van het stabiliseren van een contract zich opdoen. Dit zal bijvoorbeeld het geval zijn voor een fabrikant die geregeld en haast uitsluitend voor een grootwarenhuis produceert. Het stopzetten van de handelsbetrekkingen door het grootwarenhuis zal voor de fabrikant een gevaarlijke ontreddering van zijn verkooporganisatie teweegbrengen.

3° De stabiliteit die het ontwerp aan de concessionaris geven wil, betekent in hoofde van de concessiegever een verzwaring van het contract van de concessie van alleenverkoop voor onbepaalde duur.

Het is een delicate vraag of de bescherming geen overbescherming wordt en of de verzwaring van het contract niet betekent dat het zal beschouwd worden door de concessiegever als niet meer rendabel. Wanneer de alleenverkoop gebieden betreft die groter zijn dan België, kan de concessiegever daarom ertoe aangezet worden aan andere dan Belgische concessiehouders de voorkeur te geven. Wanneer het contract tot het Belgisch grondgebied of tot gedeelten ervan beperkt is, kan een andere formule de voorkeur bekomen, bijvoorbeeld de concessie van alleenverkoop voor een bepaalde en waarschijnlijk, korte duur.

4° De aandacht moet inderdaad speciaal worden gevestigd op het feit dat het voorstel geen enkele regeling voorziet voor concessies van bepaalde duur, niettegenstaande bij deze concessies gelijkaardige belangen in het gedrang kunnen komen.

.../...

BIJZONDERE OPMERKINGEN.

Opschrift.

Het opschrift van het voorstel is te ruim. Het voorstel bevat immers geen alles omvattende regeling van de concessie van alleenverkoop, doch enkel een regeling van de unilaterale beëindiging van contracten voor onbepaalde duur gesloten, meer bepaald wanneer de beëindiging nagestreefd wordt door de concessiegever.

Een nauwkeuriger omschrijving door het opschrift van het voorwerp van het voorstel ware derhalve gewenst. Het volgende opschrift wordt voorgesteld : "Voorstel van wet betreffende eenzijdige beëindiging van de voor onbepaalde duur verleende concessies van alleenverkoop".

Artikel 1.

1° Artikel 1 tracht een bepaling te geven van een partij in een contract, zonder het contract zelf te bepalen.

Deze techniek stemt overeen met die welke aangewend is in de wet op het bediendencontract en in het ontwerp van wet op de handelsvertegenwoordigers.

Ter zake is die techniek minder gelukkig.

Men zou er kunnen aan denken dat het gepast zou zijn in het voorstel een definitie te geven van het contract van alleenverkoop, die als volgt zou kunnen luiden :

.../...

"De concessie van alleenverkoop is een overeenkomst waarbij de concessiegever zich ertoe verbindt aan de concessiehouder, bij uitsluiting van ieder ander persoon, bepaalde produkten te verkopen met het oog op de herverkoop ervan in een bepaalde streek en zelf in deze streek die produkten niet te verkopen noch door andere concessiehouders te laten verkopen".

Bij nadere overweging is het echter niet gewenst een dergelijke bepaling in het voorstel op te nemen.

Inderdaad, geeft men een strakke juridische definitie van het contract, dan werkt men de ontduiking van de wet in de hand. Het zou immers volstaan dat in het contract de concessiegever zich het recht voorbehoudt om zelf een gering aantal artikelen direct aan sommige verbruikers te verkopen, om de concessiegever gelegenheid te geven te pleiten dat zijn concessiecontract niet aan de definitie van het voorstel beantwoordt en hij dus niet door de bepalingen van het voorstel gebonden is.

De afwezigheid van een strakke definitie in het voorstel zal aan de rechter een ruimere appreciatiebevoegdheid laten en hem in staat stellen na te gaan of het monopolie, aan de concessiehouder toegestaan, ver genoeg reikt en duidelijk genoeg is afgebakend, om te kunnen vaststellen of een contract van alleenverkoop al dan niet aanwezig is.

.../...

Om die reden schijnt het gepast de nuttige elementen van artikel 1 samen te smelten met artikel 3.

2° Het verdient aanbeveling het woord "concessiehouder" te gebruiken eerder dan "hoofdagent" of "alleenvertegenwoordiger", om niet de indruk te verwekken dat tussen de partijen een band van vertegenwoordiging zou bestaan.

3° Tenslotte wordt in artikel 1 de medecontractant ten onrechte een "derde" genoemd.

\+

\+ +

Artikel 2.

Artikel 2 is overbodig. Het voegt niets toe aan wat op dit ogenblik reeds zonder bijzondere tekst tot het geldend recht behoort. Aan de andere kant is het misleidend, omdat het laat veronderstellen dat een regeling voor twee soorten van contracten, die van bepaalde duur en die van onbepaalde duur, zal volgen, terwijl alleen voor de contracten van onbepaalde duur een regeling is voorzien.

In zover artikel 2 bedoeld is als inleiding tot artikel 3, kan het evengoed in artikel 3 worden opgenomen.

\+

\+ +

.../...

Artikel 3.

Artikel 3 formuleert het essentiële beginsel van het voorstel,namelijk de verplichting van de opzeggende partij om, buiten zware fout der andere partij, een opzeggingstermijn in acht te nemen.

1° Een eerste moeilijkheid doet zich voor in verband met het bepalen van de duur van deze termijn.

Het voorstel zelf geeft geen termijn aan.

Het schijnt inderdaad onmogelijk een regel onder woorden te brengen die zou toelaten in elk afzonderlijk geval een gepaste termijn te bepalen.

Het voorstel verwijst dan ook in de eerste plaats naar het akkoord der partijen. Zoals die verwijzing echter in het voorstel voorkomt, dreigt verplichting om een opzeggingstermijn in acht te nemen in vele gevallen een dode letter te blijven, vermits niets de sterkste partij belet een onredelijk korte opzeggingstermijn bij het sluiten van een overeenkomst van alleenverkoop te bedingen.

Het akkoord der partijen helemaal uitsluiten, en de partijen in ieder geval naar de rechter verwijzen, is echter ook verkeerd.

Zodat ten slotte als meest aanvaardbare oplossing overblijft de vooropzeggingstermijn te doen bepalen bij onderling overleg der partijen op het ogenblik van de opzegging, dit wil zeggen op een ogenblik

.../...

dat geen partij nog vat heeft op de andere en ze dus werkelijk vrij zijn. Is geen overeenkomst op dat ogenblik tot stand gekomen, dan zal, op verzoek van de meest gerede partij, de rechter het geschilpunt beslechten.

2° De tweede moeilijkheid betreft de vergoeding wegens het niet-naleven van het voorschrift betreffende de opzeggingstermijn.

Het voorstel regelt in de artikelen 4 en 5 wel de betaling van een vergoeding bij het verbreken van het contract door toedoen van de concessiegever (1), maar daar gaat het om vergoedingen die blijkbaar onafhankelijk van - en dus cumulatief met - de opzeggingstermijn gedacht zijn. De vergoeding voor het niet geven van een opzeggingstermijn - of van een voldoende opzeggingstermijn - wordt in het voorstel niet vermeld.

Strikt genomen is dit weliswaar niet nodig, vermits het niet-naleven van een wettelijke verplichting uiteraard tot vergoeding van de schade die uit de wetsovertreding voortspruit, verplicht.

Er is echter een andere reden om de vergoeding wegens het niet geven van een opzeggingstermijn toch uitdrukkelijk in de tekst van het voorstel op te nemen.

Men kan immers moeilijk aan een concessiegever de verplichting opleggen de verkoop van zijn produkt gedurende een betrekkelijk lange termijn uitsluitend in handen te laten van een voortverkoper van wiens

.../...

(1) In de Nederlandse tekst wordt ten onrechte van de concessiehouder gesproken.

bemiddeling hij om een of andere reden wenst af te zien. De concessiehouder zou immers de markt voor het produkt totaal kunnen laten verloren gaan. Omgekeerd, kan het voorkomen dat een concessiehouder, in geval van moeilijkheden met een concessiegever, snel van een gelegenheid wenst gebruik te maken om op een ander artikel over te schakelen. Men kan partijen die met elkaar niet kunnen overeenkomen, niet tot samenwerking verplichten.

Best ware het, daarom de regel zó te stellen dat aan partijen de keuze wordt gelaten tussen het geven van een opzeggingstermijn of het betalen van een som die kan beschouwd worden als gelijkwaardig met al de voordelen van de opzeggingstermijn.

\+

\+ \+

Artikel 4.

Dit artikel, dat gesteld is naar het voorbeeld van artikel 10 van het ontwerp betreffende de handelsvertegenwoordigers (Senaat 1958-1959, doc. 313), wil een soortgelijke bepaling op alleenverkopers toepasselijk maken. Nu bepaalt artikel 2 van dat ontwerp uitdrukkelijk, dat de concessiehouders niet als handelsvertegenwoordigers worden aangemerkt, wat er alleszins op wijst dat zij niet in dezelfde toestand verkeren als deze laatsten.

De handelsvertegenwoordiger verkoopt inderdaad niet in eigen naam noch voor eigen rekening. Hij heeft geen eigen cliëntele maar brengt zijn werkgever voortdurend klanten aan. Precies om hem te vergoeden voor die

.../...

aanbreng - die hem, als de werkgever aan de vertegenwoordiging een einde maakt, geen voordeel meer oplevert - voorziet het genoemde ontwerp in de toekenning van een vergoeding voor cliëntele aan de opgezegde handelsvertegenwoordiger.

Met de alleenverkoper staat het geheel anders. Deze verkoopt in eigen naam en voor eigen rekening. Hij heeft dus een eigen cliëntele die hij, als er aan de concessie een einde komt, in beginsel behoudt en niet aan de concessiegever overgeeft. Het laat zich dan ook begrijpen, dat toekenning van een vergoeding voor cliëntele hier niet in alle gevallen op dezelfde manier te verantwoorden is als voor de opgezegde handelsvertegenwoordiger.

Toch moet rekening worden gehouden met een speciale toestand.

De concessiehouder voor een bepaald produkt die door inspanning een uitgebreide persoonlijke cliëntele heeft gemaakt, zal die cliëntele behouden als zij veeleer aan zijn handelszaak dan wel aan dat produkt is gehecht. In dat geval is vervanging door een ander merk mogelijk zonder enig nadeel voor de concessiehouder.

Daarentegen zal hij die cliëntele geheel of gedeeltelijk verliezen als zij het produkt dat hij verkocht, alleen of hoofdzakelijk afnam wegens de kwaliteit ervan. In dat geval zal hij dat verlies moeten dragen hoezeer hij zich ook heeft ingespannen om de produkten van dat merk aan de man te brengen.

.../...

In hoeverre is vergoeding voor de concessiehouder dan te verantwoorden ? Ze is het enkel voor de uitgaven die een uitbreiding van de cliëntele tengevolge hebben gehad, welke uitbreiding wegens de verbreking van het concessiecontract door de concessiegever alleen aan deze laatste ten goede komt.

Maar dat geval juist wordt behandeld in artikel 5, eerste lid, van het ontwerp.

Er is dan ook geen artikel 4 nodig om daarin te voorzien.

3° In artikel 10 van het ontwerp op de handelsvertegenwoordigers is een voorbehoud gemaakt, in verband met de verplichting een uitwinningsvergoeding te betalen : geen vergoeding is verschuldigd wanneer "de werkgever bewijst dat uit de uitwinning geen enkel bijzonder nadeel voortspruit voor de vertegenwoordiger wiens contract een einde heeft genomen".

Uit de commentaar bij dit artikel in de memorie van toelichting blijkt inderdaad duidelijk dat twee voorwaarden voor de uitwinningsvergoeding vereist zijn:

1° een toeneming van cliënten voor de werkgever, maar vrucht van de eigen inspanning van de vertegenwoordiger;

2° een schade in hoofde van de vertegenwoordiger door het verlies van de door hem gevormde cliëntele.

Is de tweede voorwaarde niet vervuld, dan is geen uitwinningsvergoeding verschuldigd.

.../...

Deze tweede voorwaarde is niet in artikel 4 van het hier behandelde voorstel opgenomen : er is een vergoeding wegens verlies van eigen cliëntele verschuldigd, zelfs als de concessiehouder geen nadeel uit dat verlies ondervindt (omdat hij bijvoorbeeld overschakelt op een artikel van totaal andere aard of om andere redenen zijn bedrijvigheid stopzet).

4° Artikel 4 van het ontwerp voorziet het geval dat, door toedoen van de concessiegever, de concessiehouder ertoe gebracht wordt het contract op te zeggen. Ook dat is overgenomen uit artikel 10 van het ontwerp op de handelsvertegenwoordigers.

Die regel, die een bestaansreden heeft wanneer het gaat om de verhouding tussen een patroon en een bediende, mist die bestaansreden wanneer het gaat om een verhouding tussen een concessiegever en een concessiehouder, dit wil zeggen tussen twee zelfstandige handelaars. In dit geval schijnt dat "toedoen van de concessiegever" met een grove tekortkoming gelijk te staan.

Welnu, de zware tekortkoming is reeds in artikel 3 vermeld ; zij moet dus in artikel 4 niet worden hernomen.

\+

\+ \+

Artikel 5, tweede lid.

1° Artikel 5, tweede lid, stelt als regel dat wanneer de concessiehouder, wegens het stopzetten van zijn bedrijvigheid, aan zijn personeel voor de opzegging van hun diensten schadeloosstelling moet betalen, de concessiegever hem daarvoor moet vergoeden.

.../...

2° De tekst van artikel 5, tweede lid, doet het ten onrechte voorkomen alsof deze laatste vergoeding deel zou uitmaken van die bedoeld in artikel 5, eerste lid. De vergoeding bedoeld in het tweede lid heeft immers niets gemeens met deze bedoeld in het eerste lid.

3° Dat er in elk geval reden bestaat om de vergoeding bedoeld in artikel 5, tweede lid, te betalen, is niet duidelijk.

Immers, indien de opzeggende concessiegever de concessiehouder de redelijke opzeggingstermijn gunt bedoeld in artikel 3, dan zal die opzeggingstermijn uiteraard de opzeggingstermijn ten opzichte van de werknemers omvatten. Vergoeding is in dat geval maar denkbaar indien de opzeggingstermijn die de concessiehouder ten aanzien van zijn personeel moet naleven, langer is dan die welke de concessiegever ten opzichte van de concessiehouder moet in acht nemen. Doch zelfs dan is het betwistbaar of het logisch zou zijn de concessiegever die slechts gedurende een korte periode handelsrelaties met de concessiehouder heeft gehad, te verplichten een vergoeding te betalen voor onvoldoende opzeggingstermijn, omdat de concessiehouder een hogere bediende lange jaren in dienst heeft gehad.

Aan de andere kant is het duidelijk dat, wanneer de concessiegever geen termijn aan de concessiehouder geven wil en dus opteert voor de vervangende opzeggingsvergoeding, in die som begrepen is de vergoeding voor de schade die de concessiehouder lijdt ingevolge het feit dat hem geen termijn gegund werd om op zijn beurt zijn personeel op te zeggen. In de vervangende opzeggingsvergoeding is immers begrepen de vergoeding

.../...

van alle schade die haar oorzaak in de opzegging zonder termijn vindt. Dit kan slaan niet alleen op de opzeggingsvergoeding door de concessiehouder te betalen aan zijn personeel, maar binnen zekere - moeilijk te bepalen - grenzen ook op de vergoedingen door de concessiehouder te betalen bijvoorbeeld wegens het verbreken van huurcontracten, wegens opzeggingsvergoedingen aan onder-concessiehouders, enz.

Het heeft echter geen zin al deze hypothesen uitdrukkelijk in de tekst van het voorstel op te nemen vermits het beginsel dat de opzeggingsvergoeding alle schade vergoedt die uit het niet naleven van de opzeggingstermijn voortspruit, voldoende is om de rechter, in geval van betwisting, toe te laten tot een passende oplossing te beslissen.

\+

\+ \+

Artikel 6.

In dit artikel mag niet de uitvaardiging van een algemene maatregel ter beslechting van wetsconflicten worden gezien; een vreemde rechtbank bij wie een geschil betreffende een in het buitenland gesloten concessiecontract aanhangig wordt gemaakt, heeft volkomen het recht een wet toe te passen die niet de Belgische wet is en kan evenzo, ook al geldt het een in België gesloten contract, weigeren de Belgische wet toe te passen omdat deze afwijkt van regelen die in de vreemde wet van dwingend recht zijn; ook is het mogelijk, dat een vreemde rechtbank om de hierboven vermelde reden weigert het exequatur te verlenen voor een vonnis van een Belgische rechtbank dat in het buitenland ten uitvoer moet worden gelegd; derhalve heeft artikel 6 enkel zin als het in dezer voege is gesteld :

"De Belgische rechtbanken passen uitsluitend de Belgische wet toe wanneer bij hen een geschil aanhangig wordt gemaakt dat betrekking heeft op een concessie van alleenverkoop met uitwerking voor het ganse Belgische grondgebied of een deel ervan".

+

+ +
Artikel 7.

1° De beschermende strekking van artikel 7 heeft maar zin in zover het erom gaat te beletten dat de zwakste partij bij het sluiten van het contract afstand zou doen van bepaalde voordelen die de wet toekent.

Formuleert men de regel echter zoals in artikel 7, dan betekent dit niet alleen dat men de afstand van die voordelen onmogelijk maakt, maar dit betekent ook dat men aan de partijen toelaat voor de rechter de nietigheid wegens overtreding van een regel van dwingend recht te pleiten van de overeenkomsten, gesloten op het ogenblik van de opzegging van het contract, dit wil zeggen op een ogenblik dat geen der partijen nog iets van elkaar te verwachten hebben en ze dus ook in feite vrij zijn en geen wettelijke bescherming behoeven.

Artikel 7 zou dus moeten gesteld zijn op zodanige wijze dat alleen de overeenkomsten gesloten vóór de opzegging onder toepassing van het artikel vallen.

.../...

2° De contracten worden steeds beheerst door de wetgeving die in werking was op het tijdstip dat zij werden gesloten; alleen wanneer de nieuwe wet de openbare orde aangaat, vindt zij toepassing op de contracten die tot stand kwamen vóór hare inwerkingtreding. Wanneer de wetgever bepaalde gevolgen bindt aan het contract "niettegenstaande ieder andersluidend beding", wordt daaruit besloten dat de wet terugwerkende kracht heeft op vroegere contracten. Indien die terugwerkende kracht ter zake wordt beoogd, is het toch geraden het in de wet uitdrukkelijk te verklaren zoals de wetgever het onder andere deed in de wet op de handelsovereenkomsten, niettegenstaande aldaar eveneens de nieuwe verplichtingen werden opgelegd "niettegenstaande ieder andersluidend beding". +

\+ +

Onder voorbehoud van de hiervoren gemaakte bemerkingen, stelt de Raad van State de volgende tekst voor:

Voorstel van wet betreffende eenzijdige beëindiging van de voor onbepaalde duur verleende concessies van alleenverkoop .

...

...

Artikel 1.-

Aan een voor onbepaalde tijd verleende concessie van alleenverkoop, die door de concessiehouder in eigen naam en voor eigen rekening wordt geëxploiteerd, kan, behalve bij grove tekortkoming van een der partijen aan haar verplichtingen, geen einde worden gemaakt dan met

.../...

een redelijke opzeggingstermijn of een billijke vergoeding die door de partijen worden bepaald bij de opzegging van het contract.

Zijn de partijen het niet eens, dan doet de rechter uitspraak naar billijkheid, eventueel met inachtneming van de gebruiken.

Artikel 2.-

Ingeval een contract, bedoeld in artikel 1, wordt verbroken door de concessiegever op andere gronden dan een grove tekortkoming van de concessiehouder of ingeval deze laatste aan het contract een einde maakt wegens grove tekortkoming van de concessiegever, dan kan de concessiehouder aanspraak maken op een billijke bijkomende vergoeding voor de kosten die hij gedaan heeft met het oog op de exploitatie van de concessie en die na het beëindigen van het contract voor de concessiegever voordelen mochten opleveren.

Artikel 3.-

De Belgische rechtbanken passen uitsluitend de Belgische wet toe wanneer bij hen een geschil aanhangig wordt gemaakt dat betrekking heeft op een concessie van alleenverkoop met uitwerking voor het ganse Belgische grondgebied of een deel ervan.

Artikel 4.-

De bepalingen van deze wet zijn toepasselijk niettegenstaande andersluidende overeenkomsten gesloten

.../...

vóór de opzegging van het contract waarbij de concessie is verleend.

Zij zijn van toepassing op de concessies van alleenverkoop toegekend vóór de inwerkingtreding van deze wet.

....

....

INTRODUCTION.

Pour dégager la portée exacte de la proposition de loi, il est indispensable de donner un bref aperçu :

1° des mobiles qui portent les intéressés à conclure une convention de vente exclusive;

2° des éléments essentiels de la réglementation existante ainsi que des modifications envisagées.

I.

Afin de favoriser l'écoulement d'un article, certains producteurs ou grossistes s'efforcent par la conclusion d'une série de contrats de droit privé, d'organiser le marché du produit en confiant à un certain nombre d'agents "l'exclusivité de la vente" dans un secteur déterminé. Cela signifie que la clientèle ne pourra, en fait, se procurer ledit article que chez le revendeur désigné pour le secteur en question.

Si ce système peut présenter des avantages appréciables pour le revendeur"en ce qu'il le met à l'abri de la concurrence" , il offre, en revanche, au vendeur, la possibilité d'imposer à son cocontractant des conditions avantageuses.

Le contrat de vente exclusive conclu par deux commerçants indépendants ou par deux sociétés commerciales indépendantes revient en général à ceci :

1° le concédant s'engage
   a) à fournir au concessionnaire certains articles en vue de leur vente à une clientèle déterminée;
   b) à ne pas fournir lui-même directement ces articles à cette clientèle ni à aucun autre revendeur, si ce n'est à la condition expresse que ce dernier ne fourni pas lesdits articles à cette clientèle;

2° le concessionnaire, qui vend lesdits articles en son nom et pour son compte propre à la clientèle susvisée, s'engage généralement à prendre une quantité minimum de marchandises et à ne pas vendre celles-ci à la clientèle d'un autre concessionnaire.

Pour satisfaire à sa première obligation, le concessionnaire sera tenu, suivant les circonstances, de prospecter le marché, de faire un minimum de publicité, de ne pas vendre d'articles provenant d'entreprises concurrentes, de mettre sur pied une organisation de vente adéquate, avec salles d'exposition, bureaux de vente, un minimum d'équipement technique, du personnel suffisant, etc ...

L'article 2, alinéa 3 , du projet de loi sur les représentants de commerce (Sénat, 1958-1959, Doc. n° 313) considère la possession d'une organisation de vente propre comme un élément essentiel de distinction entre le concessionnaire et les "intermédiaires" du commerce.

.../...

Outre des avantages, une telle convention comporte aussi des risques.

Pour le concédant, le risque réside notamment dans le fait que le succès de la vente dans une région déterminée, est fonction des efforts et de la fidélité d'une seule personne, le concessionnaire.

Pour le concessionnaire, le risque découle notamment du fait que le retrait du monopole de vente peut entraîner l'arrêt de l'activité de son entreprise.

Les contrats peuvent être conclus pour une durée déterminée ou indéterminée.

La proposition de loi a uniquement pour objet les contrats de durée indéterminée et entend organiser la protection du concessionnaire.

II.

Dans l'état actuel de la législation, les contrats de vente exclusive sont régis par les règles du droit commun en matière d'obligations : lors de la conclusion du contrat, chaque partie peut stipuler les conditions auxquelles il y sera mis fin; en l'absence de telles conditions, le droit commun est applicable.

.../...

D'après le droit commun, lorsqu'un contrat est conclu pour une durée indéterminée, chaque partie peut en principe le résilier sur le champ. Les injustices que cet état de choses est toutefois susceptible d'engendrer ,ont incité la jurisprudence à rechercher les moyens les plus adéquats pour y porter remède. A présent, il est admis d'une manière générale que la rupture abusive donne lieu à indemnisation.

Est réputée abusive, la rupture qui a uniquement pour but de nuire à la partie adverse ou de s'attribuer les avantages qui sont le fruit des efforts déployés par celle-ci (1).

Appuyée par une partie de la doctrine, une décision judiciaire unique en son espèce jusqu'ici a estimé devoir aller plus loin même et pouvoir s'autoriser d'une rupture "contraire tant à la correction et à l'équité qu'à l'esprit de la convention conclue entre parties" pour accorder des dommages-intérêts (2). Du même ordre serait encore une rupture qui infligerait à l'autre partie une perte manifestement hors de proportion avec l'avantage que la partie qui résilie pourrait en retirer (3).

.../...

---

(1) Tribunal de commerce, Bruxelles, 14.10.1958, J.C.B. 58/344.

(2) Cour d'appel Gand, 16 janvier 1956, Rev. crit.jur. belge, 1957, p. 310 - R. DEKKERS, note, eod. loc.316.

(3) R. DEKKERS, ibid.

III.

La proposition de loi est inspirée par la considération que le régime du droit commun en matière de résiliation d'une concession de vente exclusive consentie pour une durée indéterminé, malgré les règles que la jurisprudence tend à consacrer , n'offre pas au concessionnaire des garanties suffisantes.

Elle semble inspirée également par l'idée que le commerçant qui cherche à obtenir une représentation exclusive est impuissant,lors de la conclusion du contrat, à se faire accorder des garanties suffisantes en ce qui concerne la résiliation dudit contrat, cela en raison même des avantages appréciables qui sont attachés à l'obtention d'une concession et de la concurrence qui joue dans le domaine de la représentation et de la vente exclusives de marques connues. La proposition de loi en infère qu'il appartient au législateur de venir en aide au concessionnaire en édictant des règles spéciales d'ordre public pour la résiliation du contrat (article 7).

Dans le même ordre d'idées, la proposition de loi entend mettre obstacle à la fraude à la loi, qui consiste à conclure un contrat sous le régime d'une législation étrangère moins favorable pour le concessionnaire (article 6).

.../...

Les moyens auxquels elle recourt pour assurer au concessionnaire un statut plus favorable sont les suivants :

1° obligation de respecter un délai de préavis (article 3);

2° le concédant qui résilie le contrat ou qui en provoque la rupture est tenu de payer diverses indemnités au concessionnaire, à savoir :

a) une indemnité pour accroissement permanent de la clientèle (article 4) ;

b) une indemnité du chef des frais qui ont été exposés par le concessionnaire et qui pourraient profiter au concédant après la résiliation du contrat (article 5, alinéa 1er);

c) une indemnité compensatoire pour les dédits à payer par le concessionnaire aux membres de son personnel qu'il serait dans l'obligation de licencier par suite de la résilitation de la concession (article 5, alinéa 2).

La proposition de loi tend ainsi à accroître la stabilité du contrat au profit du concessionnaire.

+

+ +

.../...

OBSERVATIONS GENERALES.

1° Quoique la situation des concessionnaires visés en l'espèce soit différente de celle des intermédiaires du commerce, il n'est pas dépourvu d'intérêt de retracer les efforts qui sont actuellement entrepris en vue d'accorder des garanties à ces intermédiaires.

Dans la mesure où la qualité d'employé peut être reconnue aux intermédiaires précités, le projet de loi concernant les représentants de commerce (Sénat 1958-1959, Doc. 313) a pour objet de doter ceux-ci d'un statut approprié. L'article 2 du projet exclut toutefois expressément les non-employés du statut en projet.

La présente proposition de loi tend à remédier partiellement à cette exclusion pour ce qui concerne les concessionnaires (article 2, alinéa 3, du projet sur les représentants de commerce).

En revanche, la situation de l'importante catégorie des représentants autonomes, qui, à la différence des concessionnaires, sont protégés par la législation des pays voisins, reste hors du champ d'application de la proposition, en sorte que la disposition de l'article 2, alinéa 2, du projet sur les représentants de commerce garde plein et entier effet.

.../...

2° Comme il a été exposé ci-dessus, la proposition de loi tend à protéger le concessionnaire contre le concédant et à conférer une plus grande stabilité au contrat de vente exclusive. Ce but ne saurait être atteint que par la voie d'une limitation du principe de l'autonomie de la volonté, qui est le fondement du droit contractuel.

Cette tendance n'est certes pas nouvelle dans notre droit. Ce qui est nouveau toutefois, c'est qu'elle est étendue à un domaine où la plus grande liberté avait, jusqu'ici, été laissée aux parties.

La présente proposition de loi tend, en effet, à stabiliser les rapports entre deux commerçants ou entre deux entreprises commerciales en ce qui concerne leur commerce. Par l'effet du préavis et surtout par la menace d'indemnités très élevées, le concédant se voit contraint de maintenir une certaine partie de son activité commerciale, plus précisément de poursuivre ses relations commerciales avec un autre commerçant.

La stabilisation des relations entre concessionnaires et concédants ressemble d'une manière frappante à celle des relations entre employeurs et travailleurs.

Le travailleur dépend toutefois, pour sa subsistance, de ses relations de service avec son employeur. Cette dépendance détermine son infériorité au point de vue social et économique et elle l'empêche donc d'agir en partenaire égal, c'est-à-dire libre.

.../...

Certains concessionnaires, mais pas tous assurément, peuvent tomber dans un état de dépendance économique plus ou moins grande à l'égard de leurs concédants, dépendance assimilable , en fait, à celle de l'employé. En pareil cas, l'extension des principes de la sécurité sociale aux relations entre commerçants peut se justifier. Il est toutefois extrêmement di ficile d'indiquer les critères qui permettent de déterminer quels sont ceux des commerçants dont la position sociale et économique ne diffère pas, en fait,de celle des travailleurs.

Appliquer, malgré l'absence de tels critères, les principes de la sécurité sociale aux relations entre commerçants équivaut,dans la plupart des cas, à accorder la protection de la loi à des parties qui sont égales en fait et en droit , et qui, partant, sont en mesure de protéger efficacement leurs intérêts sans l'intervention du législateur.

D'autre part, la législation sociale tend à protéger des personnes physiques contre les conséquences désastreuses qu'aurait pour elle la perte de leurs moyens d'existence. Il est toutefois difficilement concevable que des principes de droit social soient étendus à des personnes civiles, notamment à des sociétés commerciales.

La proposition de loi ne fait toutefois aucune distinction entre les concessionnaires : ils sont tous protégés également.

Il s'agit là incontestablement d'une innovation importante en matière de droit commercial, innovation dont le principe est, à n'en pas douter, susceptible

/

d'une application encore plus étendue. En effet, chaque fois que dans la vie économique une personne ou une entreprise a l'avantage de pouvoir développer son activité grâce à la collaboration d'un cocontractant économiquement fort, une brusque interruption des relations commerciales peut se produire et, dès lors, l'utilité d'une stabilisation du contrat peut s'imposer en raison du principe précité. Tel sera par exemple le cas d'un fabricant qui travaille régulièrement et quasi exclusivement pour un grand magasin. La cessation des relations commerciales par celui-ci entraînera pour le fabricant un dangereux bouleversement de son organisation de vente.

3° La stabilité dont le projet entend faire bénéficier le concessionnaire aggravera, pour le concédant, les charges de la concession de vente exclusive de durée indéterminée.

Il est malaisé de déterminer si la protection ne devient pas excessive et si l'aggravation des charges du contrat n'aura pas pour effet de le faire considérer comme non rentable par le concédant. Lorsque la vente exclusive intéresse des territoires plus étendus que la Belgique, le concédant peut ainsi être amené à donner la préférence à des concessionnaires autres que des Belges. Lorsque le contrat est limité au territoire belge ou à des parties de ce territoire, une autre formule peut être préférée, par exemple la concession de vente exclusive accordée pour une durée déterminée probablement brève.

4° Il convient, en effet, de souligner le fait que la proposition de loi ne prévoit aucune règle pour les concessions de durée déterminée, bien que celles-ci puissent faire surgir des conflits d'intérêts semblables.

.../...

OBSERVATIONS PARTICULIERES.

Intitulé.

L'intitulé de la proposition de loi est trop général. Celle-ci ne contient pas, en effet, une réglementation exhaustive de la concession de vente exclusive, mais règle uniquement la résiliation unilatérale des contrats de durée indéterminée, notamment lorsque cette résiliation est poursuivie par le concédant.

L'intitulé devrait, dès lors, refléter plus exactement l'objet de la proposition de loi. Le texte suivant est proposé : "Proposition de loi relative à la résiliation unilatérale des concessions de vente exclusive de durée indéterminée".

Article 1er.

1° L'article 1er définit une partie à un contrat, sans définir le contrat lui-même.

Bien qu'il soit calqué sur celui qui est adopté dans la loi sur le contrat d'emploi et dans le projet de loi sur les représentants de commerce, le procédé est moins heureux en l'espèce.

A première vue, il pourrait apparaître adéquat d'insérer dans la proposition de loi une définition du contrat de vente exclusive, conçue en ces termes :

"La concession de vente exclusive est une convention par laquelle le concédant s'engage à vendre au concessionnaire, à l'exclusion de toute autre personne, certains produits en vue de la revente dans

.../...

une région déterminée, ainsi qu'à ne pas vendre lui-même ou laisser vendre par d'autres concessionnaires ces produits dans cette région".

A la réflexion cependant,une telle définition ne semble guère souhaitable.

En effet, donner du contrat une définition juridique rigide aurait pour résultat de faciliter la fraude à la loi : il suffirait que le concédant se réserve dans le contrat le droit de vendre lui-même directement un petit nombre d'articles à certains consommateurs, pour pouvoir prétendre que son contrat de concession ne répond pas à la définition de la proposition de loi et qu'il n'est donc pas lié par les dispositions de celle-ci.

L'absence de définition rigide laissera au juge un pouvoir d'appréciation plus large et l'autorisera à vérifier si le monopole accordé au concessionnaire est assez étendu et délimité d'une manière suffisamment précise pour décider s'il se trouve ou non en présence d'un contrat de vente exclusive.

Pour cette raison, il convient, semble-il, de fusionner les éléments utiles de l'article 1er avec l'article 3.

2° Le terme "concessionnaire" est à préférer aux termes "agent général" ou "agent exclusif",afin de ne pas susciter l'impression que l'une des parties est le représentant de l'autre.

3° Enfin, c'est à tort que l'article 1er qualifie le cocontractant de "tiers".

\+

\+ \+

.../...

Article 2.

L'article 2 est superflu, car il fait double emploi avec les dispositions légales en vigueur. Par ailleurs, il est de nature à induire en erreur puisqu'il donne à penser qu'une réglementation interviendra tant pour les contrats de durée déterminée que pour les contrats de durée indéterminée, alors que seuls ces derniers feront l'objet d'une réglementation.

Dans la mesure où l'article 2 servirait d'introduction à l'article 3, il peut tout aussi bien être repris dans celui-ci.

\+

\+ \+

Article 3.

L'article 3 énonce le principe essentiel de la proposition de loi : l'obligation, pour la partie qui résilie, d'observer un délai de préavis, sauf le cas de faute grave de l'autre partie.

1° Une première difficulté a trait à la durée de ce préavis.

La proposition de loi, elle-même, ne fixe aucun délai.

.../...

Il semble impossible, en effet, de formuler une règle permettant d'arrêter un délai adéquat pour chaque cas d'espèce.

Aussi, la proposition de loi se réfère-t-elle en premier lieu à l'accord des parties. Telle que cette référence est formulée dans la proposition, l'obligation de donner un préavis risque toutefois de demeurer lettre morte dans de nombreux cas, puisque rien n'empêche la partie la plus forte de stipuler, au moment de la conclusion d'un contrat de vente exclusive, un préavis exagérément court.

Il serait tout aussi erroné cependant d'exclure entièrement l'accord des parties et de les renvoyer dans chaque cas devant le juge.

La solution la plus acceptable consisterait donc à faire fixer la durée du préavis d'un commun accord par les parties au moment de la résiliation, c'est-à-dire à un moment où aucune d'elles n'a plus prise sur l'autre et où elles sont vraiment libres. Si aucun accord n'a pu se réaliser à ce moment, le juge tranchera le différend à la demande de la partie la plus diligente.

2° Une deuxième difficulté a trait à l'indemnité due en raison de l'inobservation de la prescription relative au préavis.

Les articles 4 et 5 de la proposition de loi règlent le paiement des indemnités qui sont dues en cas de rupture du contrat par le fait du concédant. Toutefois, il s'agit là d'indemnités qui sont apparemment considérées comme indépendantes de l'indemnité de préavis et

.../...

qui pourront donc être cumulées avec celle-ci.

La proposition de loi est muette au sujet de l'indemnité qui sera due lorsqu'il n'a pas été donné de préavis ou lorsque le préavis donné est insuffisant.

A la rigueur, une telle précision est superflue, l'inobservation d'une obligation légale étant sanctionnée par le paiement d'une indemnité due pour le dommage qui en résulte.

Il y a, toutefois, un autre motif pour prévoir expressément dans la proposition de loi le paiement d'une indemnité du chef de l'absence d'un préavis.

L'on ne pourrait que malaisément obliger le concédant à confier, pendant un délai relativement long, l'exclusivité de la vente de son produit à un concessionnaire dont il entend se séparer,car celui-ci pourrait laisser péricliter la vente de ce produit. Inversement, le cas peut se concevoir d'un concessionnaire désireux, en raison de difficultés avec son concédant, de mettre rapidement à profit la possibilité de vendre un autre produit. On ne peut obliger à collaborer des parties qui ne s'entendent plus.

Le mieux serait, dès lors, de formuler la règle de manière telle qu'elle laisse aux parties la faculté d'opter entre un préavis et le paiement d'une somme équivalente à tous les avantages d'un préavis.

\+

\+ \+

.../...

Article 4.

Cette disposition s'inspire, pour le rendre applicable aux concessionnaires de vente exclusive, du texte même de l'article 10 du projet de loi (Sénat 1958-1959, doc. 313) qui concerne les représentants de commerce. Or, ce projet exclut expressément en son article 2 le cas des concessionnaires, ce qui prouve tout au moins qu'il existe une différence de situation entre les uns et les autres.

En effet, le représentant ne vend pas en son propre nom et pour son propre compte. Il n'a pas de clientèle propre, mais il "apporte" de manière continue des clients à son patron. C'est pour l'indemniser de cet apport - dont le bénéfice serait perdu pour lui si le patron mettait fin à la représentation - que ledit projet prévoit une indemnité de clientèle en faveur du représentant remercié.

Tout autre est la situation du concessionnaire de vente exclusive. Ce dernier vend en son propre nom et pour son propre compte. Il a donc une clientèle propre et, lorsque la concession prend fin, il conserve en principe cette clientèle et ne la transmet pas au concédant. On comprend, dès lors, qu'une indemnité de clientèle en faveur du concessionnaire ne peut pas, dans tous les cas, se justifier de la même manière que l'indemnité de clientèle en faveur du représentant congédié.

Il y a cependant une situation particulière dont il faut tenir compte.

.../...

Si le concessionnaire d'un produit déterminé s'est constitué, par ses efforts, une clientèle propre importante, il la conservera si c'est une clientèle attachée à son entreprise commerciale plus qu'à ce produit. En pareil cas, une autre marque pourra généralement être substituée à la première et le concessionnaire, en tout état de cause, ne subira aucun préjudice.

Par contre, il perdra tout ou partie de cette clientèle si les achats de celle-ci sont exclusivement ou principalement déterminés par les qualités d'un produit de marque que le concessionnaire vendait et que maintenant il ne vend plus. Dans ce cas, il subira cette perte quels que soient les efforts qu'il aura déployés pour faire vendre les produits de cette marque.

Dans quelle mesure, en pareil cas, une indemnisation du concessionnaire se justifierait-elle ? Dans la mesure seulement où il s'agit d'indemniser des dépenses ayant entraîné un accroissement de clientèle dont profite exclusivement le concédant en raison de la résiliation de la concession provoquée par lui.

Mais cela, c'est le cas dont s'occupe déjà l'article 5, alinéa 1er, du projet.

Point n'est besoin, dès lors, de l'article 4 pour couvrir pareille hypothèse.

.../...

3° En son article 10, le projet relatif aux représentants de commerce exprime une réserve quant à l'obligation de payer une indemnité d'éviction : aucune indemnité n'est due si "l'employeur établit qu'il ne résulte de l'éviction aucun préjudice spécial pour le représentant dont le contrat a pris fin".

Il ressort clairement du commentaire que l'exposé des motifs consacre à cet article que l'indemnité d'éviction est subordonnée à deux conditions :

1° accroissement de la clientèle de l'employeur, comme fruit des efforts déployés par le représentant;

2° préjudice résultant pour le représentant, de la perte de la clientèle formée par lui.

Si la deuxième condition n'est pas remplie, aucune indemnité d'éviction n'est due.

Cette deuxième condition n'est pas reprise dans l'article 4 de la présente proposition de loi : une indemnité pour perte de clientèle est due, même si le concessionnaire n'a subi aucun préjudice de ce fait (par exemple, parce qu'il a commencé à vendre un article entièrement différent ou qu'il met fin à son activité pour d'autres raisons).

4° L'article 4 de la proposition de loi règle le cas où le concessionnaire est amené, par le fait du concédant, à rompre le contrat. Cette disposition est également reprise de l'article 10 du projet relatif aux représentants de commerce.

.../...

Justifiée lorsqu'il s'agit des relations entre un patron et un employé, cette règle n'a pas de raison d'être quand il s'agit de relations entre un concédant et un concessionnaire, c'est-à-dire entre deux commerçants indépendants. Dans ce cas, il semble que le "fait du concédant" soit l'équivalent de la faute grave.

Or, la faute grave est déjà mentionnée à l'article 3 et ne doit donc plus l'être à l'article 4.

\+

\+ \+

Article 5, alinéa 2.

1° L'article 5, alinéa 2, pose comme règle que le concédant est tenu d'indemniser le concessionnaire des dédits que celui-ci pourrait devoir au personnel qu'il serait dans l'obligation de licencier par suite de la cessation de son activité.

2° L'article 5, alinéa 2, suscite à tort l'impression que cette dernière indemnité est comprise dans celle qui est visée à l'article 5, alinéa 1er. Or, l'indemnité visée à l'alinéa 2 est absolument étrangère à celle qui est visée à l'alinéa 1er.

3° On n'aperçoit guère pourquoi le paiement de l'indemnité visée à l'article 5, alinéa 2, serait obligatoire en tout état de cause.

.../...

En effet, si le concédant qui résilie accorde au concessionnaire le délai de préavis raisonnable visé à l'article 3, ce délai englobera en général celui qui est imposé à l'égard des travailleurs. Une indemnité ne serait alors concevable que si le délai de préavis que le concessionnaire est tenu de respecter à l'égard de son personnel était plus long que celui que le concédant doit accorder à son concessionnaire. Mais même alors, on peut se demander s'il serait logique d'obliger le concédant, qui n'a entretenu des relations commerciales avec le concessionnaire que pendant une courte période, à payer une indemnité parce que celui-ci occupe un employé depuis plusieurs années.

D'autre part, lorsque le concédant, au lieu d'accorder un délai au concessionnaire, opte pour l'indemnité de résiliation compensatoire, celle-ci devra évidemment comprendre l'indemnité due en raison du préjudice que le concessionnaire a subi parce qu'aucun délai ne lui a été accordé pour notifier à son tour un préavis à son personnel. L'indemnité de résiliation compensatoire comprend, en effet, les indemnités dues pour tous dommages trouvant leur cause dans la résiliation sans préavis, c'est-à-dire, non seulement l'indemnité de congédiement due par le concessionnaire à son personnel, mais aussi, dans certaines limites - difficiles à déterminer - les indemnités dont le concessionnaire est redevable du chef de la rupture de contrats de location ainsi que les indemnités de résiliation dues aux sous-concessionnaires.

Il est superflu toutefois de prévoir expressément toutes ces hypothèses dans le texte de la proposition de loi, puisqu'en vertu du principe selon lequel l'indemnité de résiliation couvre tous dommages résultant de l'inobservation du délai de préavis, le juge pourra, en cas de contestation, adopter la solution qui s'impose.

+

Article 6.

Cet article ne saurait être considéré comme édictant une règle générale de solution des conflits de lois; un tribunal étranger saisi d'un différend en matière d'une concession conclue à l'étranger, pourra parfaitement appliquer une autre loi que la loi belge; ou si, encore que la concession aurait été conclue en Belgique, refuser d'appliquer la loi belge parce que dérogeant à des règles d'ordre public de la loi étrangère; il y a aussi l'éventualité qu'un tribunal étranger, pour la raison susdite, refuse l'exequatur à un jugement émané d'un tribunal belge et dont l'exécution doit être poursuivie à l'étranger; de telle sorte que seule la rédaction suivante de l'article 6 a un sens :

"Les tribunaux belges appliqueront exclusivement la loi belge lorsqu'ils seront saisis d'un différend en matière de concession de vente exclusive produisant ses effets dans tout ou partie du territoire belge".

\+

\+ \+

Article 7.

1° La mesure de protection édictée par l'article 7 n'est justifiée qu'en tant qu'elle vise à empêcher la partie la plus faible de renoncer à certains avantages de la loi lors de la conclusion du contrat.

.../...

Telle qu'elle est formulée à l'article 7, cette règle non seulement rend impossible la renonciation à ces avantages, mais elle permet encore aux parties de poursuivre devant le juge l'annulation pour violation d'une règle d'ordre public,des conventions conclues au moment de la résiliation du contrat, c'est-à-dire à un moment où aucune des deux parties n'est plus fondée à espérer un avantage de l'autre et où elles sont donc libres et n'ont besoin d'aucune protection légale.

L'article 7 devrait donc être rédigée de manière à ne s'appliquer qu'aux conventions conclues avant la résiliation.

2° Les contrats sont toujours régis par la législation qui était en vigueur au moment où ils sont intervenus; une nouvelle loi n'est applicable aux contrats conclus avant son entrée en vigueur que si elle intéresse l'ordre public. Lorsque le législateur décide qu'une loi est applicable "nonobstant toutes dispositions contraires", il faut en inférer que cette loi régit rétroactivement les contrats qui lui sont antérieurs. Si cette rétroactivité est envisagée en l'espèce, il convient de le déclarer expressément dans la loi, ainsi que le législateur l'a fait, notamment, dans la loi relative aux représentants de commerce bien que, là aussi, les nouvelles obligations aient été imposées "nonobstant toutes dispositions contraires".

\+

\+ \+

.../...

Sous réserve des observations qui précèdent, le Conseil d'Etat propose le texte suivant :

Proposition de loi relative à la résiliation unilatérale des concessions de vente exclusive de durée indéterminée.

...

...

Article 1er.-

Lorsqu'une concession de vente exclusive, exploitée par le concessionnaire en son nom et pour son propre compte, est accordée pour une durée indéterminée, il ne peut , hors le manquement grave d'une des parties à ses obligations, y être mis fin que moyennant un préavis raisonnable ou une juste indemnité, à déterminer par les parties au moment de la dénonciation du contrat.

A défaut d'accord des parties, le juge statue en équité, et, le cas échéant, en tenant compte des usages.

Article 2.-

Si le contrat visé à l'article 1er est rompu par le concédant pour d'autres motifs que la faute grave du concessionnaire, ou si ce dernier met fin au contrat en raison d'une faute grave du concédant, le concessionnaire peut prétendre à une indemnité complémentaire équitable pour les frais qu'il a exposés en vue de l'exploitation de la concession et qui pourrait profiter au concédant après l'expiration du contrat.

Article 3.-

Les tribunaux belges appliqueront exclusivement la loi belge lorsqu'ils seront saisis d'un différend en matière de concession de vente exclusive produisant ses effets dans tout ou partie du territoire belge.

Article 4.-

Les dispositions de la présente loi sont applicables nonobstant toutes conventions contraires conclues avant la résiliation du contrat accordant la concession.

Elles sont applicables aux concessions de vente exclusive accordées avant l'entrée en vigueur de la présente loi.

...

...

De kamer was samengesteld uit		La chambre était composée de	
de Heren : Messieurs :	A. VRANCKX,	raadsheer van State, conseiller d'Etat,	voorzitter, président,
	G. VAN BUNNEN, K. MEES,	raadsheren van State, conseillers d'Etat,	
	J. LIMPENS, R. de Ryke,	bijzitters van de afdeling wetgeving, assesseurs de la section de législation,	
Mevrouw : Madame :	J. DE KOSTER,	adjunct-griffier, greffier adjoint,	griffier. greffier.

De overeenstemming tussen de Nederlandse en de Franse tekst werd nagezien onder toezicht van de H. K. MEES.

Het verslag werd uitgebracht door de H. P. VERMEULEN, substituut.

La concordance entre la version néerlandaise et la version française a été vérifiée sous le contrôle de M. K. MEES.

Le rapport a été présenté par M. P. VERMEULEN, substitut.

DE GRIFFIER - LE GREFFIER,

(get.) J. DE KOSTER.

DE VOORZITTER - LE PRESIDENT,

(get.) A. VRANCKX.